

АТАБАСТАММЫТЫ АҢЫНАР ҮТҮӨ КИҢИ

Сэдэх соҕус да буоллар баар буолаллар эбээт ыарахан балаһыанньага киирбит дьонно ис сүрэхтэриттэн көмөлөһө кэлэр аһыныас, чакчы ыраас дууһалаах сырдык дьон. Көһөрүллүүтүн эмсэбэлээн ыар дьылбаламмыт эдэркээн Дмитрий Васильев киһи көмөтө суох бэйэтэ өндөйөр да кыага суох, ыар ыарыы тимир оборчотугар хам кэлгилэ сыттабына, киһи эрэ сөбүөх курдук, үтүөкэниэх көмөнү нуучча кыыһа Нина Ильинична Слепцова онорбута. Олортон сорох түгэниэрин билиһиннэриэм.

Кини 1960 сыллаахха Мэнгэ-Хангалас оройуонун Герой Попова аатынан оскуола пионердарын Күндүлүгэ туристическай походука аҕала сылдьан көрсүбүтүн манньык кэлсири: „Түөһүгэр украинналыы оһуордаах үрүт ырбаахылаах, кичэллээхтик оҕууктэммит бүрүүкэлээх, хара ш-ыраас, сабыс-сапта бачылыкааах эдэркээн киһи сыттыгыт үрүк тына уураларан баран мичээрди сытаргыгар мин аҕалыт оҕолорбунуун киирбиппит. Кини хоту көһөрүллүүтэ сылдыбытыт, онно дьонно өлбүттэрин, 13 сааһыгар дьонун итээри балыктааа сылдьан кыһын ууга түһөн манньык буолбутун көрсөбүтэ. Эдэр баҕайы киһи оронтон да турбат ыарыыга ыбылы ыһара сытаргыттан уонна доруобай да кинигэтигэр модун уонна сырлык санаалааһын сохтум, олус аһыныым. Оо, тутунан эрэ көмөлөсүт киһи дьон санаа үүйэ-хааһа тутта“. Оҕолор киһини бочуоттаах пионерга ыһан, хаагыс баайыттар. Онтон ыла сыттыар, суругунан мэлдьи сибээстэр тына кэлэспиппит.

1962 сыл сайын Нина Ильинична Дмитрий Васильевтан туохха наадыгарын суругунан ыһыһытыгар сага коляска тий-бэтин биллэрбит. Нина Ильинична Дьокуускайга киирэн, социальной харатта министри-стибэтигэр сылдьан, колясканы ыһан илдьэ тахсаары кордоспүтүгэр урукку коляската алдыаммытын туһунан ыспыраанка кордообүтүгэр. Онон дойдутугар таах төһөрүгэр тий-бит. Дойдугуттан Күндүлүгэ сатыы тийэн, ыспыраанканы ыһан министристибэтигэр тиксэрбит. Онон Дмитрий сага коляскаланан үөрбүт-коһуут. Дмитрий Николаевич Дьокуускайдаагы унуох сэллэһинэн мадьяаччылар балыкчаларыгар киллэрбиттэригэр биэр оробул күн эбиэт саҕана көрсүһэ тийбит. Аһыктыгыгар ньоска тийбэт буолан ыарыһахтар аһаан бүһүттэрин кэнниттэн Миитэрэйтэ ньоска киллэрбит-тэр. Миитэ сойон хаалбытын кэннэ аһаахтаабыт. Аны курууска-тын кыһан туһат буолан чэйэ дэлби дьалкыйар, тохтор эбит. Нина Ильинична мадьяаһыттан ньоска уонна чэй иһэригэр аптекаттан аһаһын аһара сабыһаах таас иһити атылаһан аҕалан биэрбитигэр Миитэрэйтэ сүрдээбин махтаммыт. Нина Ильинична Миитэрэйтэн туох баҕалааһын кыбыстыбакка этэригэр кордоспүтүгэр куораты коруон саныарын биллэрбит. Комсомол уобаластаагы кэмтиэ-тэ Дмитрий Васильев сотору-сотору бочуотунан грамотанан наҕараадалаһарын биэр буолан чоңчу киһилэргэ тийэн кордоспүтүгэр тутта толорбуттар.

Массынаага тийэ сылдьан кэл-сии-кэлси куораты бүтүннүү астыныар дьэри көрдөрбүттэр. Дмитрий Васильев хоһооннорун суруйарыгар илингэ үчүгэйдик үлэлээбэт буолан олус эрйэдэнэ-рин Нина Ильинична билэрэ. „Мин күнгэ биэр хоһоону суруйабын. Ону даһаны ойбөр. Ол ойдообүтүн кумааһыга суруйар буолаһына биэр күн биэр стро-фаны бүтэрэбин. Онон күннээби нуормам бүтэр“,—диэрэ кини. Дьэ көмүс үлэтэ дьон бу буолаа. Кини хоһооннорун тылын көмчигэ санаата диригин туһунуур. Ол иһин Нина Ильинична куорат 2-с №-дээх оскуолатыгар сылдьан пионердары кытары шэфтэһини ситиспитэ. Онон бу оскуола пи-онердара уочаратынан кэлэн Миитэрэйтэ биэрэрин суруйан махталлаах көмөнү онорбуттара.

Нина Ильинична суруйар: „Оскуолабар үлэли сырыттаһы-на, Дмитрий Васильевтан сурук аҕалан биэрдиһэр. „Таптылар сүрэх“ кинигэте сага бөчөөттөн тахсарын кытта миэхэ ыһыһыт эбит. Эрэйэ тиллибиттэн олус үөрбүтүм. Бу кинигэ тахсарыгар Савва Тарасов бараксан кыһалларын, сүүрэрин-көтөрүн, үгүстүк көпсөтэрин билэр этим. Кэлин бу кинигэттэн үгүс хоһоон нууччалыы аһаһаттарга бөчө-эттэммитэ. Мин 5-7-с кылаастарга нуучча тылын уонна литературатын үөрэтэр буолан билиһиннэрэр этим. Эрйэдэх олоһун, олох иһин охсуһуутун Островскайга, Эрилик Эристингэ тэгиппэн кылаас чаа-старыгар кэрийэ сылдьан кэлси-рин“.

Биридэ Дмитрий Николаевич соҕуруу эмтэнэ барыан баҕарарын суруйбута. Нина Ильинична туохтан да саараан турбат хорсун-хоодуот, сыты-хотуу киһи буолан, үлэтигэр быыс буолан Дьокуускайга киирэн, доруобуйа харыстабылын министристибэ-тин тоҕо сүргүйэн, аны Савва Тарасовтыын суруйааччылар союзтарын бэрэссэдээтэлин кытары көпсөтөн сөбүлөһүтүн ылбытара. „Дьэ, дьиптээх доһор, табаарыс дьон итинник буолу-охтаах“,—диэн Нина Ильинична Савва Тарасовы сүрдээбин хай-гыр этэ. Дмитрий Васильев баҕата туолан, Москвага тийэн хас да ыл эмтэммитэ. Онон бара-рыгар Нина Ильинична атаараары Баатара Өргөнөөбүтүн „бозуру-оскай“ дьон үчүгэ сыттаах оту илдьэ киирбит. Дойдугун аһыһаһына туһанарыгар эппит. Дьэ, илдьэн! Миитэрэйтэ суруйар станогун Күндүлүгэ умнан хаал-лан кэбиспит. Хата Иван Ильич дьон (биолог, тылбаасчыт) Нина Ильинична биригэ төрөөбүт убайа куоракка баарыгар онотторон ылбыт. Убайа дьипбэргээн: „Дмитрий Васильев биһиги аймах-

пыт дуо? Эн хайдах киһиэхэ куруук сүүрүһүт“,—диэн ыйыһытыгар, „Кыаммат киһиэхэ оччоҕо көмөлөспөһүт дуо?“—диэн саба санаран кэбиспит.

Нина Ильинична 25 сыл Мэнгэ-Хангаласка үлэлээн баран кэргэнин үлэтинэн Таатта оройуонугар көспүтэ. Онон Дмитрий сотору-сотору көрсөрө кылаһыбат буолбута.

Оройуоннар бодонсүйөр кэм-нэригэр Таатта, Чурапчы, Амма учууталларын атырдах ыйыһааһы сүбэ мунньахтара Амма Солобуодатыгар буолбута. Мунньах кэнниттэн Чурапчы редакциятыгар үлэлиир И.И.Брызгаловы көрдөһөн Чурапчылыы суолтан Күндүлүгэ арахсар муостага кэлэн түспүт. Онтон Күндүлүгэ сатыы айанын манньык суруйар: „Киһэ харангаран эрэрэ. Сиһинэн баран истэхпинэ, былаатым маһанын иһин буолуо, өр баҕайы үрүбөр мөкчиргэ түһэри сордообута. Мин мас ыһан аһаһыты-аһаһыты далааты сатаабытым да араһтаһа. Хас да биэрэстэни олус эрйэдэнэн айаннаабытым. Кэмниэ-кэнэбэ, бөһүөлөк чуһааһытын биллэрэн, ыт үрэрэ, орус аһаатыра иһилибитэ. Киһэ буола турарын иһин кулуупка тийдим. Дмитрий Николаевич коляскатыгар олоһоро. Сарсыарда көрсүөх буолан бөдүөстүбүт. Сарсыһыгар надыһычы көпсөттибит. Ити бүтэһик көрсүһүүбүт буоларын хайабыт да билбэтэ. Мин көрүүбөр доруобуйатын туруга мөлтөҕө суох курдуга. Сэргэх этэ“.

1967 сыл Тааттага Чымыһаһы оскуолатыгар үлэли сырыттаһына „Кэл. Дмитрий өлү“ дьон телеграмма кэлбит. Бэрт эрйинэн көпүлөтөн, солбуйтаран көмүүтүн кэлэн тэрийсиптэ.

Биридэ Чурапчыга кэлэ сылдьан Дмитрий унуоһун тахсан көрбүтэ, хаартыскага буюрту буолбуттан улаханньык хараасты-быта. Кини кэргэнэ Гавриил Артемьевич Елесеев ол сыл соҕуруу барарынан бэйэтигэр баар хаартыскалартан Дмитрий Васильевка уонна 1965 сыллаахха өлбүт Миитэрэйтэ быраата Николайга Ленинград куоракка керамикага уһултаран аҕалан, Чурапчытаагы партия райкомугар тиксэрбитэ. Ону унуохтарыгар саайтарбыттары кэлэ сылдьан көрөн астыммыта.

Таатта улуһугар, Мэнгэ-Хангалас Баатаратыгар Нина Ильиничнаны билбэт саастаах киһи суоҕа буолуо. Эрчимтээхтик кэлбит-барбыт, нууччалыы көрүһүнэ буолан баран уу сахалыы кутан-симэн сангарбыт кырдыһаһы элэриттэн эмэнигэр тийэ ытыктыы короллоро. Н.И.Слепцова 1918 сыллаахха

Кириэс Халдыаһыга учуутал кэргэнигэр төрөөбүтэ. Аҕата Илья Николаевич Сизых араас оскуолаларга саха оҕолорун үөрөспүтэ. Ийэтэ Елена Федоровна Попова дьэ хаһаайката. Кини М.К.Аммосов уонна П.А.Ойуунускай чугас табаарыстара буолбут Александр Федорович Попов биригэ төрөөбүт эдьийэ. Поповтар уонна Сизыхтар дьиптээх нуучча дьонно. Киһилэр Саха сиригэр ор олохсуйан, саха дьонун-сэргэтин сөбүлээн улам сахатынан барбыт-тар. Илья Николаевич уонна Елена Федоровна икки оҕолом-муттара: Иван уонна Нина. Иван Ильич биолог учуутал илээһэ, тылбаасчыт этэ. Кини 1964 сыллаахха өлбүтэ. Нина түөрт саастааһар ийэтэ өлөн, Бүлүү ку-оратыгар олоһор эдьийигэр Клавдия Федоровна Поповага итиһлэ барбыта. Эдьийин баһыһан Бүлүү куоратыгар, Орто Бүлүү Хампатыгар, Пьурба Мархатыгар үөрөһүтэ. Үөрөһөр үчүгэй буолан, 7-с кылааска үөрэттөрбөккэ быһа Бүлүү учили-щетыгар ылбытара. Онно пост Федор Григорьевич Винокуров-Даадар сахалыы литературнай айар куруһуогу үлэһэтэ. Ол куруһуок биэр бастыг чилиһэ Нина этэ. Элбэх оҕолоох аҕата И.П.Сизых дьиптээби усулуобуйатыгар ыарахаттар үөскэһинэр, кыһа иккис куурсу бүтэрэрин кытта Тааттага ыһтаран ылбыта. Итинэн 17 саастаах кыыс Игилэй оскуолатыгар учуутал-лыы буолбута. Маһа үлэли сылдьан кэтэхтэн үөрэһэн Дьокуускайдаагы педтехникуму бүтэрбитэ. Нина Ильинична Тааттага 4 сыл үлэлээн баран Мэнгэ-Хангаласка тийэн 25 сыл учууталаабыта. Кини үлэлэбэт икки оройуонугар 5-7-с кылаастарга нуучча тылын үөрэтэрэ. Иккис сүрүн үлэтэ—пионерскай саһаһааччы. Пионерскай үлэни иһиттэн сөбүлүүр буолан кырдыһар дьэри тохтоһотоҕо, пионерскай хаа-тыһын устубата. Кини бу үлэҕэ аһаан төрөөбүт курдуга, чакчы улахан дьобурдааһа, айылбаттан айдарыһааһа, кизг билилээһэ. Кини пионерскай үлэҕэ бастыг уопутун республика бары оройуоннарын оскуолаларын баһаатайдарга туһаналара. Нина Ильинична сабыһаһынан рес-публика араас оройуоннарыгар уонунан ааһыллар чулуу пионерскай баһаатайдар үүнэн тахсыһытара. Бэйэтэ Мэнгэ-Хангалас, Пьурба, Таатта тоһус оскуолатын бочуоттаах пионска. Баһаатай быһыһынан комсомол КК, обкомун, Ленин аатынан пионерскай тэрилтэ Бүтүн Союһтаагы Кини Сэбиэтин хас да бочуотунан грамотатынан, комсо-мол кини кэмтиэтин 6 знаһынан наҕараадалаһыта. Нина Ильинична киһи быһыһынан аһаас дууһалаах, кыһалдаах, ыарыһах дьонун ордук аһыһар, көмөлөһөргө куруук бэлэм буола-аччы.

Дмитрий ЧЕЧЕБУТОВ.

Хаймат бичээсээ бэрилээр графика: 16 ч 00 м. Бичээсээ бэрилхинэ: 16 ч 00 м. "Сага алох" редакционной-издательской хэлбэрүүк 21.07.2014 с. офсетка бичээтэннэ.
Алдарьһа: 678670. Чуралчьеял, Карл Маркс уул, 26 "а". Индекс: 54907. Хаймат нэглэлээ үстэ: оптирууһуука, нэглэлэрт уанна суббота тахсар.